

СТРУКТУРИЗАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ОБРАЗОВАННЯ НОВОЇ ЗЕЛАНДІИ В ПЕРВОЇ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Резюме

Автор изучает влияния центральных административных органов на функционирование университетского образования Новой Зеландии в первой половине XX столетия. Раскрывает значение и роль Сената Университета и Комитета по вопросам государственного финансирования университетского образования в деятельности университетов. Особое внимание уделяет анализу академической свободы учебных заведений и их финансовой поддержке правительством страны. Также освещает основные экономические и социальные изменения, которые повлияли на развитие университетского звена образования и подготовку молодых специалистов к рынку труда и продуктивной деятельности в обществе.

Ключевые слова: структуризация, администрировать, университетское образование, университетские колледжи, Сенат, реформирование, академическая свобода, Комитет по вопросам государственного финансирования университетского образования.

V.F. Stavtseva

SRUCTURAZATION OF THE UNIVERSITY EDUCATION IN NEW ZEALAND AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

Summary

The author investigates the influence of the administrative bodies to the functioning of university education in New Zealand at the beginning of the XX century. The aims of the University's Senate and the University Grants Committee in education functioning are being highlighted. Much attention is paid to the analyses of academic freedom of education establishments and their governmental financial support. The light is also thrown to the main economical and social changes affected to the development of the university education and the graduates' training to the job market as well as practical functioning in society.

Key words: structurazation, administration, university education, university colleges, University Senate, reforming, academic freedom, the University Grants Committee.

УДК 378:94(37):[808+009]

Ю.М. Левченко

ІДЕАЛ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ: ДОСВІД ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ШКОЛІ М. Ф. КВІНТІЛІАНА

У статті на основі аналізу педагогічної спадщини М. Ф. Квінтіліана розглядається ідеал вищої освіти Стародавнього Риму. Виділено та проаналізовано основні компоненти ідеалу освіти. Особлива увага приділена з'ясуванню змісту освіти у початкових, граматичних та риторичних школах через визначення місця гуманітарних дисциплін у навчальному процесі. Розкрито особливості вивчення гуманітарних дисциплін у давньоримських школах, охарактеризовано методичні прийоми та методи викладання цих дисциплін для різних вікових категорій учнів, з'ясовано методичні рекомендації та настанови М. Ф. Квінтіліана учителям гуманітарних дисциплін давньоримських шкіл.

Ключові слова: ідеал освіти, вища освіта, навчання, гуманітарні дисципліни, методи навчання, зміст освіти.

Постановка проблеми. Сьогодні удосконалювати зміст освіти неможливо без вивчення та орієнтації його на розвиток і потреби дитини. Тому першочерговим завданням реформування вітчизняної системи освіти є переосмислення ідеалу освіти і його відповідності сучасним вимогам суспільства, вдосконалення навчального процесу, його змісту, організації та підготовки висококваліфікованих кадрів. Адже ефективність і якість навчання, перш за все, залежать від володіння й практичного застосування широкого спектру методів та прийомів навчання. Подолати розгубленість, суперечливість і безсистемність у вихованні та навчанні підростаючого покоління, на нашу думку, зможе гуманітарна освіта, головними завданнями якої є формування всебічно розвиненої особистості, підготовка її до життя у мінливому світі, навчати сучасним формам спілкування, розвивати здатність до швидкого засвоєння інформації і прийняття ефективних рішень.

В Україні наразі відбувається становлення нової системи освіти і відповідного ідеалу, орієнтованих на входження у світовий та європейський простір, що супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії та практиці, освітній парадигмі. З огляду на такий стан речей доцільним, на нашу думку, є звернення до історико-педагогічного досвіду становлення і розвитку ідеалу освіти в епоху Античності. Зокрема, великий інтерес викликає система освіти М. Ф. Квінтіліана, побудована на пріоритетному вивченні гуманітарних

дисциплін.

Мета статті. На основі аналізу системи освіти М. Ф. Квінтіліана розкрити ідеал вищої освіти у Стародавньому Римі та з'ясувати особливості вивчення, місце і роль гуманітарних дисциплін у змісті освіти античного громадянина.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти педагогічної системи римського педагога досліджували О. Батлук, Л. Винничук, П. Гіро, О. Джуринський, Г. Жураковський, Г. Корнетов, Т. Кузнецова, Л. Модзалевський, С. Первакова, О. Піскунов, І. Стрельнікова, М. Холодняк, В. Шестаков, Ф. Штадельман та ін. На сучасному етапі теоретико-методологічними засадами професійної підготовки педагогічних працівників займаються А. Бойко, В. Борисенко, Б. Год, М. Данилов, С. Золотухіна, В. Лозова, І. Прокопенко, О. Савченко та ін.

Марк Фабій Квінтіліан (бл. 35 – бл. 96 рр.) – давньоримський теоретик риторського мистецтва, педагог. Його праця "Про виховання оратора" (12 книг) – одне з перших джерел вивчення римської педагогіки. Він був першим із теоретиків педагогіки, хто розробив методику навчання, обґрунтував та сформулював низку дидактичних принципів і правил [3, с. 158].

Намагаючись подолати стереотипи про практичну користь та еґоїстичні цілі освіти в римському суспільстві, Марк Фабій Квінтіліан розробив власну систему освіти громадянина Стародавнього Риму. Її основною метою було виховання оратора – державного діяча, всебічно освіченої, розвиненої, досконалої особистості, наділеної навичками управляти приватними та державними справами, здатної своїми промовама, порадами і законами знаходити суспільний компроміс.

Обґрунтовуючи ідеал освіти досконалого оратора, результатом своєї педагогічної діяльності мислитель вбачав формування з вихованця "мудрого римлянина", справжнього та досвідченого державного мужа [4, с. 439]. Ідеальний оратор і добродішній муж для мудреця були синонімами: "... муж, котрий володіє витонченими та різноманітними знаннями, ... муж, беззаперечної честі й гідності, у всьому досконалий, благородно мислячий і найкращим чином розмовляючий" [8, с. 418].

Виклад основного матеріалу. Система освіти оратора, за Квінтіліаном, складалася з трьох рівнів: елементарна (початкова), граматична та риторична школи. До навчальної програми були віднесені різні предмети: граматики, історія, філософія, риторика, музика, геометрія, астрономія, право, що вивчалися в тісному міжпредметному взаємозв'язку й складали цикл гуманітарних дисциплін. Такий підхід до освітньої програми майбутнього оратора був цілком виправданий, оскільки головна мета навчання, на думку римського педагога, полягала у вихованні прагнення і спрямованості особистості до суспільного життя [6, с. 251].

Навчання у початковій школі розпочиналося із семи років і продовжувалося впродовж наступних 4-5 років. Його завдання полягало в оволодінні навичками читання, письма та лічби. Мудрець радив розпочинати навчання з вивчення грецької мови, яка, на його думку, була джерелом усіх наук. Проте, рекомендував педагог, не варто поглиблено й занадто довго займатися грецькою мовою, оскільки рідна (латинська) мова у такому випадку може втратити свою цінність. Потрібно паралельно й поступово знайомити учня з особливостями обох мов [7, с. 6]. Окрім читання та письма в початковій школі діти здобували елементарні навички лічби. Рахувати учні навчалися за допомогою хорového голосного наспіву, потім вправлялися лічити на пальцях, рахівниціях (абак) і, насамкінець, виконували прості арифметичні дії на дощечках [2, с. 84].

За Квінтіліаном, в елементарній школі основними методами навчання були наочні та словесні, використання яких спрямовувалося, в першу чергу, на розвиток пам'яті учнів, удосконалення навичок читати, писати й рахувати. Рівень їхньої ефективності залежав від використання методичних прийомів навчання – ілюстрацій, демонстрацій, підбору речень і словосполучень морально-етичного змісту, використання змагально-ігрових моментів, переказ уривків поетичних творів. Таким чином, на період переходу на навчання до граматичної школи учні мали лише загальне уявлення про історичних діячів та їхню діяльність, про особливості морально-етичних норм поведінки людей у суспільстві.

По закінченні початкової школи у 11-12-річному віці учні продовжували навчання у граматичних школах. Це були навчальні заклади підвищеного типу, навчання у яких тривало чотири роки та було доступним лише для дітей аристократів [5, с. 145]. Навчання розпочиналося з виправлення вимови, вправ у словотворенні, знайомства зі стилістикою. У граматичній школі грецька мова викладалася поряд з латинською, однак М. Квінтіліан вимагав розпочинати навчання лише з грецької. Саме зі шкіл граматистів і бере початок та грецько-латинська двомовність, яка відрізняла освічених римлян до кінця епохи імперії. Ця елінізація римської середньої освіти мала суперечливий характер. З одного боку, вона виражала і поглиблювала розрив між освіченою частиною суспільства і рештою населення, перетворюючи школу у ще більш кастово замкнену. З другого – вивчення грецької мови сприяло поширенню у Римі багатьох демократичних і гуманістичних ідей, характерних для грецької культури класичної доби [5, с. 146].

Основними завданнями граматичної школи були: формування правильного способу виражати свої думки словом, читання поетів та обговорення прочитаного. Римський педагог уважав, що граматики у собі містять не лише мовознавчі та стилістичні аспекти, а й покликана через вивчення літературних джерел

формувати знання з історії, філософії, права, астрономії, арифметики, красномовства.

Зміст навчання у граматичній школі поділявся на дві частини – розвиток зв'язного мовлення та читання поетів. Квінтіліан був переконаний, що ефективними методами навчання у такій школі є вправи. Він розробив для учнів комплекс вправ відповідно до індивідуальних особливостей кожної дитини. Спочатку учні знайомилися з байками Езопа, які вони вчилися переказувати близько до тексту. Наступним видом роботи був письмовий переказ зазначених байок, при цьому увага учителя зосереджувалася на якомога детальному відтворенні вихованцями цих творів. Широкого поширення набули вправи з поетичними творами, зокрема учні вчилися перекладати поетичні рядки на прозові, а інколи – навпаки, відповідно супроводжуючи це письмовими записами. Кожне речення змінювали на прозову форму. При цьому відбувався детальний аналіз тексту, зокрема вихованці виявляли огріхи та грубощі, а інколи й запозичення з інших авторів [7, с. 43]. Така практика зводилася не до осуду автора твору, а навпаки, до уникнення неправдивих висловлювань окремих письменників та поетів [7, с. 44]. Однак робота з поетичними творами передбачала й інші методичні прийоми, які римський педагог наполегливо рекомендував використовувати у навчально-виховному процесі. Мудрець виділяв такі завдання: складання ефологій та хрій, коментування висловлювань та поглядів відомих мужів [7, с. 47]. Всі ці завдання складалися на основі відібраних для учнівського читання текстів і, як указував Квінтіліан, було нелегкою справою навіть для досвідченого вчителя. Ефології передбачали аналіз постатей (щось подібне до характеристики історичного портрету особи), а хрії поділялися на декілька видів і знаменували собою вираження основної істинної думки. Перший вид хрій – просто висловлена думка чи твердження, наприклад, він сказав чи він говорив. Другий вид передбачав висловлену у відповіді думку, наприклад, він відповів чи коли його запитували, то він відповідав. Третій вид означав певну діяльність, і не містив відомостей про особу, яка говорить чи відповідає, наприклад, "Кратес, побачивши неосвіченого хлопчика, побив його вчителя" [7, с. 47].

Одночасно із вправами над текстом, на думку Квінтіліана, доцільно проводити словникову роботу, яка ґрунтувалася на емпіричному рівні пізнання та засвоєння інформації учнями. Це означало, що учні, працюючи з відібраними уривками текстів, засвоюють головні історичні факти у вигляді цілісних, іноді емоційно забарвлених образів, а інколи лише у словесній формі. На емпіричному рівні здатні працювати всі учні, оскільки він є необхідною сходинкою до оволодіння основами будь-якого предмета й передбачає розвиток образної пам'яті, репродуктивної уяви, образного мислення, аналітико-синтетичного сприйняття [9, с. 63].

До відбору образів, понять та фактів Квінтіліан висував такі вимоги: по-перше, вони повинні бути реальними, правдивими та загальновідомими фактами, найчастіше запозиченими в ораторів та істориків; по-друге, відповідати духу епохи; по-третє, містити не лише слова, а й виховний, повчальний момент [7, с. 35–36]. Разом із тим при використанні застарілих слів, на думку римського педагога, вчитель повинен слідкувати за рівнем розуміння та використання їх учнями. Зокрема, наставник самостійно пояснював такі слова, враховуючи пізнавальні здібності учнів і не показуючи свою розумову перевагу над ними. Тому при тлумаченні окремих понять він повинен використовувати лише зрозумілі слова, не обтяжуючи учнівську пам'ять незрозумілими для їхнього віку термінами [7, с. 23].

Окремо римський мислитель говорив про особливості дитячого наслідування й пропонував учителеві граматичної школи декілька методичних рекомендацій з цього приводу. На його думку, потрібно ретельно слідкувати, щоб дитина розуміла навчання і намагалася копіювати гарні манери не лише з особистого прикладу вчителя, а й з літературних образів. Вона має слідувати за своїм учителем, убачаючи в ньому взірць інтелектуальної та моральної людини [7, с. 27]. Головне завдання роботи над образами, яу уважав М. Ф. Квінтіліан, – навчити дитину правильно розуміти прочитане. Зокрема, учень повинен знати, звідки розпочинати читання, а де закінчувати, у яких випадках понижувати чи підвищувати силу голосу. А тому, наполягав мудрець, читання учнів має характеризуватися мужністю, твердістю, піднесеністю, поважністю, супроводжуватися приємністю та задоволенням [7, с. 39]. У зв'язку з цим він рекомендував розпочинати читання з творів Гомера і Віргілія, навіть допускав їх постійне перечитування [7, с. 40].

Для уникнення перевантаженості дітей як у початковій, так і в граматичній школах, педагог наголошував на необхідності організації перерв між заняттями. На його думку, дитина, якими б здібностями вона не володіла, має здатність втомлюватися. Вона потребує відпочинку у двох випадках: безперервна праця не є природною, і старанність залежить від доброї волі, яку не можна викликати примусом. Таким відпочинком, на думку римського педагога, була гра, яка сприяла мотивації до навчання та розумової діяльності. Однак римському автору вона представлялася чим завгодно, але тільки не відпочинком. Гра у Квінтіліана належить не до сфери розваг, а залишається у компетенції моралі [6, с. 253]. Навіть при організації дозвілля дітей необхідно дотримуватися міри, шукати "золоту середину"; виховний оптимум, за яким дисциплінуюча і виховна дія не пригнічувала б дитину, а сприяла розкриттю індивідуальних рис, прояву живої ініціативності, але в рамках соціально прийнятних і схвалених зразків поведінки у суспільстві, – радив він [7, с. 29].

Поряд з іграми, що виникають з ініціативи самих дітей, корисною є організація ігор самим

учителем-наставником. До таких ігор Квінтіліан відносив і постановку вчителями різних питань дітям із метою організації змагання останніх при відповідях. Дитячі ігри, на переконання мудреця, можуть повніше й глибше визначити якості характеру, його особливості та інтереси дітей. Найкраще, – переконаний М. Ф. Квінтіліан, – засвоюються в іграх моральні норми поведінки. У ранньому віці діти ще не навчилися прикидатися, і виконують усі настанови. Тому варто привчати дитину до того, щоб вона не робила нічого з примхи, зі злістю, із недбалістю.

Отже, граматична школа, як це ми бачимо у М. Ф. Квінтіліана, покликана була забезпечити учня середнім рівнем енциклопедичних знань. Найпоширенішими методами навчання у таких школах залишалися словесні, наочні та репродуктивний, які доповнювалися методичними прийомами роботи з уривками творів різних жанрів. Засвоєння інформації та знань учнями відбувалося на емпіричному рівні, тобто на основі почуттів, емоцій, образної пам'яті та уяви.

З досягненням шістнадцятирічного віку учні продовжували своє навчання у риторичній школі, доступ до якої мали лише вихідці з аристократичних сімей. Учителі риторичного мистецтва давали одночасно знання з філософії, історії, права, вчили укладати промови на задану тематику та виголошувати їх. Навчання, таким чином, передбачало забезпечення різнобічного розумового розвитку [5, с. 146].

Квінтіліан рекомендував розпочинати навчання у риторичній школі вправами над оповіданнями та розповідями, котрі він поділяв на три групи: байка (не містила істини), випадок або приклад (іноді мали правдоподібність) та історія (висвітлювала реальні події й факти) [7, с. 93]. Головна увага спрямовувалася на історію, з якої мало розпочинатися навчання. Мислитель наголошував, що у ході навчального процесу вчитель повинен дотримуватися основних методичних вказівок. Насамперед, жодним чином не присоромлювати учнівські здібності. Навпаки, робити все можливе для того, щоб розвивалася творчість і самостійність вихованців, щоб вони отримували задоволення і радість від своїх навчальних досягнень [7, с. 94]. У такому випадку зайвою буде надмірна вимогливість педагога, що, на думку М. Ф. Квінтіліана, може викликати відразу до навчання. Адже мислитель на власному досвіді переконався, що вчитель повинен бути поблажливим: настанови свої супроводжувати ласкою, похвалою, іноді підбадьорити учня, вказавши на недоліки та запропонувавши способи їх подолання [7, с. 96].

Робота над історичними творами розпочиналася з читання. Римський педагог наполягав на читанні "ланцюжком", щоб учні вдосконалювали навички правильної вимови під пильним наглядом учителя. Під час таких вправ останній робив вступну промову, у якій він говорив про предмет читання. Подальша діяльність учнів і вчителя зводилася до коментованого читання. Зокрема, до обов'язку наставника належав розгорнутий аналіз структури тексту, тобто він повинен був показати учням де зустрічається вимисел, де відбувається переказ фактичного матеріалу, у якій частині твору прослідковується чіткість і лаконічність розповіді, з якою метою автор використовує жарти, яку систему доказів пропонує оратор для переконання суддів тощо. Окрім зазначених завдань, учитель відповідно до тексту читання наочно демонстрував основні елементи риторичного мистецтва [7, с. 106-107].

Квінтіліан рекомендував також читати твори, які мають недоліки, тобто містять підступні й неблагородні судження та вигадані діяння. Такий вид роботи використовувався свідомо, з метою формування моральної стійкості дитини: виховання справедливості, мужності, хоробрості, патріотизму, зневаги до аморального способу життя. Окрім цього, римський педагог вимагав від учителів, щоб вони поступово залучали учнів до самостійного аналізу творів. Він радив запитувати власну думку учнів щодо прочитаного, оскільки це дозволяло, на його переконання, по-перше, підтримувати увагу вихованців, по-друге, їхні думки будуть розглянуті та проаналізовані колективно [7, с. 108]. Висока ефективність такого підходу досягатиметься, на думку мислителя, лише тоді, коли вчитель у присутності всіх учнів виправлятиме їхні помилки, а також тоді, коли залучатиме останніх знаходити помилки у своїх товаришів. Але при цьому не потрібно допускати взаємних образ та неприязні між вихованцями [7, с. 109].

Для навчання у риторичній школі ретельно відбирали авторів творів. Спочатку знайомили з найкращими творами істориків, ораторів, зокрема Лівія, Салюстія, Цицерона, а пізніше вивчали твори сучасників. До такого відбору Квінтіліан розробив кілька вказівок: не повинно бути надмірної зацікавленості стародавніми авторами, як-то Катонами, Гракхами, бо це може викликати наслідування дітьми аристократичних звичок та застерігав від розбещеності й розкутості творів сучасників, що негативно впливали, на його думку, на формування рис характеру юнаків [7, с. 111]. Проте вже на завершальній стадії навчання риторичного мистецтва, коли завершувалося формування моральної сторони світогляду особистості, дозволялося читати різних авторів без винятку.

Одночасно з читанням практикувалися й інші види вправ, котрі учні виконували самостійно. До них належали складання промов та задач. У процесі складання промов римський педагог виділяв дві форми: свазорії та контроверсії. До перших належали промови на будь-яку тематику, проголошені однією особою (монолог, декламація), до других – приклад поєднання виступів обвинувача і захисника, тобто безпосередня підготовка до майбутніх дебатів у суді [1, с. 208]. Робота над складанням промов відбувалася за принципом від найпростіших до найскладніших. Спочатку учні вчилися складати прості виступи-розповіді, які ґрунтувалися переважно на переказі прочитаних уривків [7, с. 96]. Потім, на переконання

Квінтіліана, такі виступи-розповіді доцільно розширювати доказами та їх спростуваннями. Цьому слугували байки, окремі частини поетичних та історичних творів [7, с. 98]. Лише після таких вправ учні допускалися до складання промов та творів. Вони самостійно писали похвалу відомим державним діячам, порівнювали їх, аналізуючи в цілому не тільки позитивні і негативні якості, а й вникаючи у кожен вчинок та даючи йому власну оцінку. Такі вправи переслідували одразу декілька завдань – давали загальну характеристику без вказівки на конкретного діяча та виявляли причини кожного діяння особи, наприклад, аналізуючи всі сторони дій злочинця (його мотиви, причинно-наслідкові зв'язки), не виправдовуючи при цьому самого злочинця [7, с. 99].

Іншим, не менш важливим видом вправ, які римський педагог відносив до складних, були задачі на порівняння [7, с. 100]. Умову задач формулював учитель, а учні самостійно їх вирішували, спираючись на відповідні докази та висловлюючи при цьому власну думку. Поширеними були такі завдання для задач: "Яке краще життя – сільське чи міське?", "Хто здобуває більше слави – юристи чи полководці?", "Чи потрібно одружуватися?", "Чи потрібно прагнути влади?". За своїм змістом вони нагадували твори-роздуми учнів. Проте, уважав мислитель, такі задачі одночасно могли перетворитися на поради чи рекомендації, якщо до їхньої умови внести конкретне ім'я особи [7, с. 111].

Важливими для розвитку мисленневих процесів, а також для вдосконалення навичок учнів структурувати свої виступи, твори та промови були вправи на прогнозування та передбачення. За словами Квінтіліана, вирішення таких завдань приносило не лише користь, а й радість та задоволення. За своїм алгоритмом вирішення вони нагадували хрїї: 1) вступ, 2) причина, 3) протиставлення, 4) подібність, 5) приклад, 6) висновок. Зокрема, прикладом завдання таких вправ було: "Чому Купідон зображувався у вигляді хлопчика з крильцями, луком та стрілами?" [7, с. 100].

Як у процесі складання учнями творів та промов, так і під час розв'язання задач, учитель, як наголошував Квінтіліан, повинен уважно слідкувати за їхніми висловами. У разі відхилення від завдання чи теми виступу, необхідно виправити такі неточності, роблячи не зауваження, а пропонуючи певні поради та настанови. Особливо наставник повинен слідкувати за структурою речень, щоб вони не були занадто складними та незрозумілими, інколи навіть допомагати виправляти стилістичні, синтаксичні та логічно-сміслові розбіжності.

Результати ефективності вищезазначених навчальних вправ, на переконання римського педагога, можна було перевірити, застосувавши групові форми роботи. Мудрець із власного досвіду наполегливо рекомендував поділяти учнів на розряди (групи), закріплювати за кожним вихованцем тему виступу чи промови, звертаючи увагу при цьому на здібності дитини. Кожен учень, виголошуючи свою промову, як правило у ролі одного з учасників судового процесу, намагався найкраще себе проявити, перемогти інших у риторському мистецтві. Стати переможцем було, як указував Квінтіліан, найвищою відзнакою та похвалою. Така форма роботи відбувалася щомісяця і кожному вихованцеві випадала нагода стати переможцем, бути найкращим ритором. Це, на думку мислителя, краще мотивувало учнів до навчання, ніж настанови та поради батьків і вчителів [7, с. 23].

Римський педагог забороняв вивчати напам'ять власні твори учнів. Ефективніше, на його думку, вивчати уривки творів ораторів та істориків. У такому разі краще розвивається пам'ять, яскраві приклади з цих творів надовго запам'ятовують учні і можуть використовувати навіть у власних промовах. Однак, на думку Квінтіліана, інколи не зашкодить дозволяти читати учням і власні твори, щоб не позбавити їх похвали за старання [7, с. 116].

Останнім видом вправ були декламації, самостійне та правильне виконання таких вправ свідчило про готовність учнів до суспільної практичної діяльності. Саме вони, уважав Квінтіліан, представляли собою піднесені, пишнослівні промови і були найефективнішим засобом для підготовки судових виступів, зокрема виголошення остаточних рішень у судовому процесі [7, с. 123]. На думку римського педагога, декламації демонстрували уміння учнів структуровано будувати промови: вступ, виклад сутності питання, аргументація власної позиції і спростування тверджень опонента та висновок [7, с. 135]. Манера виголошення таких промов обов'язково повинна була супроводжуватися урочистістю, піднесеністю, впевненістю та переможністю і жодним чином не відходити від меж правдоподібності.

Таким чином, ідеалом освіти для М. Ф. Квінтіліана був досконалий оратор – всебічно розвинена освічена особистість, готова до суспільної та державницької діяльності. Розроблена ним педагогічна система формування ідеального громадянина базувалася на таких принципах: обов'язковість моральної основи у навчанні, увага до індивідуальних особливостей та здібностей кожного учня, дотримання міри у похвалі та осуді, відмова від тілесних покарань тощо. Сукупність різноманітних методів (від наочних та словесних до проблемно-пошукових та творчих), прийомів навчання та групових форм роботи з учнями, сприяли розкриттю здібностей та задатків кожного вихованця, формували бажання і мотивували останніх до навчання, забезпечували якісними результатами навчально-виховний процес. Реалізація педагогічних ідей М. Ф. Квінтіліаном на практиці не залишилася поза увагою імперської влади, яка надала риторичній школі мислителя державний статус. Не зважаючи на великий часовий проміжок з епохою Античності, гуманістичні погляди римського вчителя-методиста не втрачають своєї актуальності й сьогодні.

Література

1. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / Л. Винничук; [пер. с польск. В. К. Ронина]. – М.: Высш. школа, 1988. – 496 с.
2. Гиро П. Частная и общественная жизнь римлян / П. Гиро; [пер. с франц., под ред. С. П. Моравского]. – СПб.: Изд-во Алтея, 1995. – 600 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
4. Жураковский Г. Е. Очерки по истории античной педагогики / Г. Е. Жураковский. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1963. – 510 с.
5. Зайченко І. В. Історія педагогіки: [у 2-х кн.] / І. В. Зайченко. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2010–. – Кн. 1: Історія зарубіжної педагогіки: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів]. – 2010. – 624 с.
6. История образования и педагогической мысли в эпоху Древности, Средневековья и Возрождения: [учеб. пособ.] / [под ред. Т. Н. Матулис]. – М.: Изд-во РУДН, 2004. – 593 с.
7. Марка Фабия Квинтилиана Двенадцать книг Риторических наставлений. Ч. 1. / [пер. с лат. Императорской Российской Академии Членом А. Никольским]. – СПб.: тип. Имперской Российской Академии, 1834. – 486, [2] с.
8. Марка Фабия Квинтилиана Двенадцать книг Риторических наставлений. Ч. 2. / [пер. с лат. Императорской Российской Академии Членом А. Никольским]. – СПб.: тип. Имперской Российской Академии, 1834. – 522, [2] с.
9. Пометун О. І. Методика викладання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.

Ю.М. Левченко**ИДЕАЛ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДРЕВНЕМ РИМЕ: ОПЫТ ИЗУЧЕНИЯ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН В ШКОЛЕ М. Ф. КВИНТИЛИАНА****Резюме**

В статье на основе анализа педагогического наследия М. Ф. Квинтилиана рассматривается идеал высшего образования Древнего Рима. Выделены и проанализированы основные компоненты идеала образования. Особое внимание уделено содержанию образования в начальных, грамматических и риторических школах на основе определения места гуманитарных дисциплин в процессе обучения. Раскрыты особенности изучения гуманитарных дисциплин в древнеримских школах, охарактеризованы методические приемы и методы преподавания этих дисциплин для разных возрастных категорий учеников, определены методические рекомендации и указания М.Ф. Квинтилиана учителям гуманитарных дисциплин древнеримских школ.

Ключевые слова: идеал образования, высшее образование, обучение, гуманитарные дисциплины, методы обучения, содержание образования.

Yu.M. Levchenko**THE IDEAL OF EDUCATION IN ANCIENT ROME: EXPERIENCE OF HUMANITIES STUDY IN MARCUS FABIVS QUINTILIANUS' SCHOOL****Summary**

In the article the ideal of higher education in Ancient Rome on the basis of pedagogical legacy of Marcus Fabius Quintilianus is described. The main components of the ideal of education are distinguished and analyzed. Special attention is paid to the clearing up the curriculum of primary, grammar, rhetorical schools by means of determining of humanities place in educational process. The features of humanities study in Ancient Rome schools are described, teaching methods and techniques of humanities for pupils of different age are characterized, methodic recommendations and instructions by Marcus Fabius Quintilianus to the teachers of humanities in Ancient Rome are disclosed.

Key words: ideal of education, higher education, study, humanities, teaching methods, curriculum.